

FOLKETINGET

Miljø- og Fødevareudvalget
Erhvervs-, Vækst- og Eksportudvalget

Folketingets økonomiske konsulent

Til: Udvalgets medlemmer
Dato: 26. januar 2016

Landbrugets kapitalforhold: En del nødlidende landbrug, men ingen trussel mod den finansielle stabilitet

Sammenfatning

Både landbrugets egen organisation "Landbrug og fødevarer" og regeringen har for nyligt analyseret landbrugets kapitalforhold, herunder hvor mange landbrug, der er nødlidende. Endvidere har Nationalbanken vurderet den finansielle stabilitet i lyset af landbrugets økonomiske situation.

Resultatet er, at både Landbrug og Fødevarer (L&F) og regeringen vurderer, at en del landbrugsbedrifter er nødlidende. L&F skønner ca. 1.600 heltidsbedrifter (ca. 14 pct. af det samlede antal) og regeringen vurderer, at antallet er ca. 2.205 heltidsbedrifter (ca. 20 pct. af totalen). Det er i særlig grad inden for malkekvæg og svineproduktion, at bedrifterne er nødlidende.

På trods af dette er det Nationalbankens vurdering efter en omfattende stresstest af kreditinstitutterne, at den finansielle stabilitet ikke er truet.

1. Indledning - Et kriseramte landbrug

I løbet af 2. halvår 2015 er der udarbejdet tre publikationer af landbrugets kapitalforhold og herunder om landbrugets krise med mange nødlidende landbrugsbedrifter. De tre publikationer/analyser er:

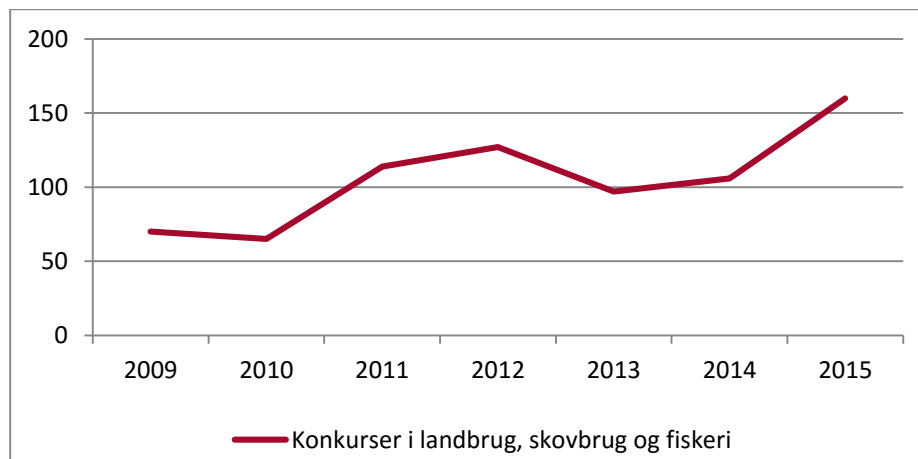
- Svar på spørgsmål til regeringen, dateret den 4. december 2015, blandt andet om hvor mange landbrug, der står på randen af konkurs¹. Svaret er udarbejdet af Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi (IFRO) på Københavns Universitet.
- Analyse udarbejdet i december 2015 af landbrugsorganisationen Landbrug og Fødevarer (L&F) om landbrugets kapitalforhold².
- Artikel i publikationen Finansiell Stabilitet udarbejdet af Nationalbanken fra 2. halvår 2015. Overskrift: "Landbruget er i krise, men truer ikke den finansielle stabilitet"³.

Notatet sammenfatter resultaterne af de tre analyser kort. Der inddrages i begrænset omfang også data fra andre kilder.

2. Stigning i konkurser

Fig. 1 viser antallet af konkurser inden for landbruget.

Fig. 1: Antallet af konkurser inden for landbrug, skovbrug og fiskeri

Kilde: Danmarks Statistik, KONK4.

¹ <http://www.ft.dk/samling/20142/almdele/MOF/spm/59/index.htm>

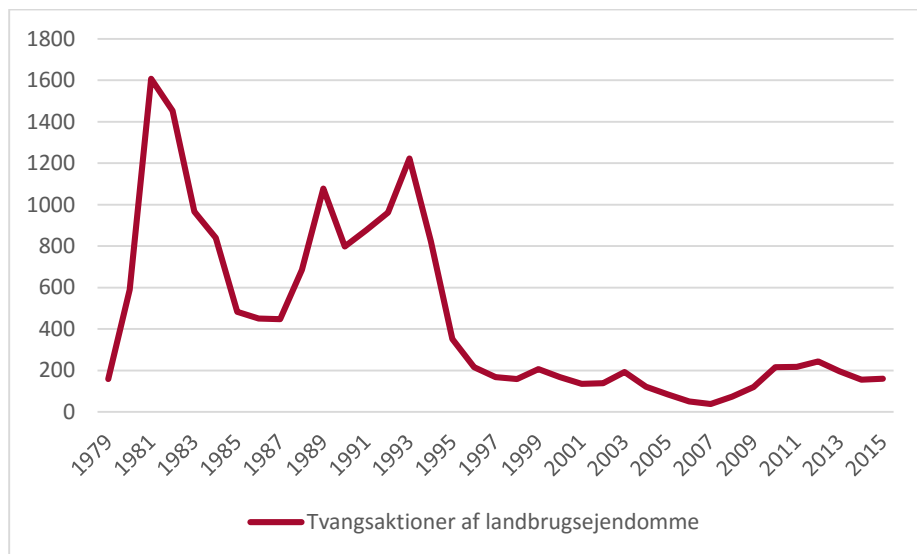
² <https://www.lf.dk/lf/Tal%20og%20Analyser/Analyser/Kapitalforhold>

³ http://www.nationalbanken.dk/da/publikationer/Documents/2015/12/Finansiell_stabilitet_2015_2.pdf

Siden 2010 er antallet af **konkurser** i landbruget steget⁴. Senest er antallet af konkurser steget med 51 pct. fra 2014 til 2015. Dermed er antallet af konkurser nu oppe på 160 i 2015.

En ejendom kan godt sælges på tvangsauktion uden at være erklæret konkurs, derfor gennemgås udviklingen i antallet af tvangsauktioner i landbruget siden 1979 nedenfor, jf. **Fig. 2**.

Fig. 2: Antallet af tvangsauktioner af landbrugsejendomme

Kilde: Danmarks Statistik, TVANG2.

Af ovenstående **Fig. 2** ses det tydeligt, at antallet af **tvangsauktioner** historisk har været betydeligt højere i perioden 1980-1995. I denne periode gennemgik landbruget en krise dels på grund af høje renter og dels på grund af faldende bytteforhold (dvs. stigende omkostninger og faldende salgspriser)⁵.

Den seneste udvikling viser, at antallet af tvangsauktioner har været nogenlunde konstant på ca. 200 årligt for perioden 2010-2015. Dog steg antallet fra 2007 til 2012 til 244 tvangsauktioner, mens antallet af tvangsauktioner siden 2012 er faldet med 34 pct. til 160 tvangsauktioner i 2015.

⁴ Danmarks Statistik opgør antallet af konkurser for landbrug, skovbrug og fiskeri. Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi (IFRO) vurderer dog, at langt størstedelen af konkurserne vedrører landbruget.

Opdateret notat om konkurser og landbrugsbedrifter på randen af konkurs, Jakob Vesterlund Olsen, IFRO, KU, november 2015. Miljø- og Fødevarerudvalget 2014-15 (2. samling), MOF Alm. del endeligt svar på spørgsmål 59.

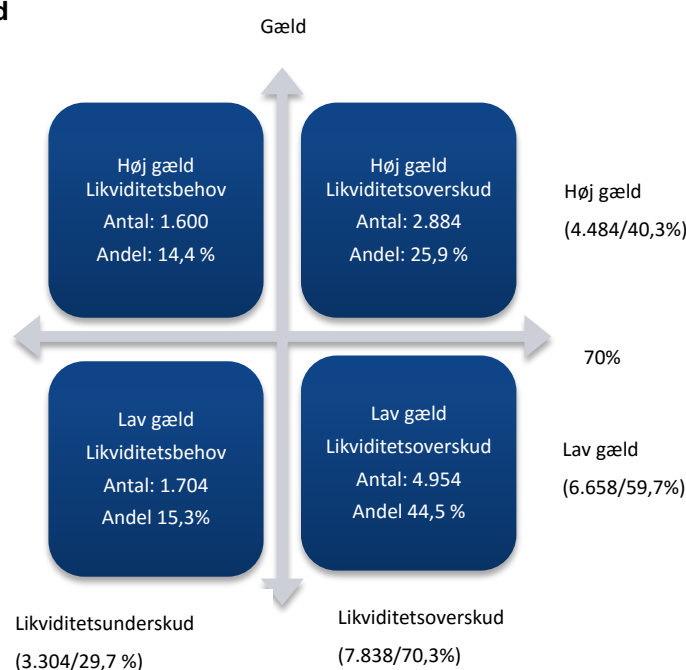
⁵ Hansen, Jens (2010). Dansk landbrugs økonomiske op- og nedture siden midten af 1970'erne. Tidsskrift for Landøkonomi nr. 2, 2010.

Hverken antallet af tvangsauktioner eller konkurser afsejler dog det reelle billede af ejendomme, der er afhændet som følge af svære økonomiske vanskeligheder⁶. Årsagen er, at det oftest vil være billigst at sælge den nødlidende ejendom i **fri handel**, da det typisk indbringer en højere pris end ved en tvangsauktion.

3. Nødlidende landmænd

Nedenstående **Fig. 3** viser **L & F's** vurdering af, hvor stor en andel af landbrug, der er nødlidende.

Fig. 3: Heltidsbedrifter fordelt efter gældsprocent og likviditetsunderskud/overskud

Kilde: Landbrugets kapitalforhold 2014, Landbrug og Fødevarer, december 2015.

Note: Til udarbejdelse af figuren benytter Landbrug og Fødevarer konjunkturneutrale produktpriser og renter for heltidsbedrifternes regnskaber for 2014

Øverste højre kvadrant viser, at ca. 14 pct. af landbrugets samlede antal heltidsbedrifter er nødlidende.⁷ Det svarer til **1.600 heltidsbedrifter**. Det er heltidsbedrifter, der både har et likviditetsunderskud og en gældsprocent på over 70 pct.

⁶ Landbrugets Kapitalforhold 2014, Landbrug og Fødevarer, december 2015.

⁷ Landbrugets Kapitalforhold 2014, Landbrug og Fødevarer, december 2015.

I øvrigt kan man aflæse af **Fig. 3**, at hele 40 pct. af alle heltidsbedrifter har en gældsprocent på over 70 pct. mens ca. 30 pct. har et likviditetsbehov. Det er dog værd at bemærke, at **Fig. 3** er udarbejdet på baggrund af konjunkturneutrale priser og renter.

Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi (IFRO) på Københavns Universitet har på foranledning af et spørgsmål til regeringen fra Folketingets Miljø- og Fødevarerudvalg vurderet antallet af landbrugsbedrifter på randen af konkurs.

Tabel 1: Antallet af heltidsbedrifter på randen af konkurs, opdelt på driftsgrene.

	Antal bedrifter	Andel
Planteavl	148	5%
Malkekvæg	1.073	32%
Svineproduktion	843	31%
Øvrige	139	6%
I alt	2.205	20%

Kilde: IFRO baseret på data fra Danmarks Statistik

IFRO (regeringen) vurderer, at **2.205 heltidsbedrifter**, svarende til ca. 20 procent af alle heltidsbedrifterne, er på randen af konkurs⁸. Det er især mælke- og svineproducenter, der har økonomiske vanskeligheder, jf. **Tabel 1**.

Regeringen vurderer således, at antallet af nødlidende landmænd er højere end L & F⁹. En af forskellene mellem de to vurderinger er, at regeringen baserer sin vurdering på de aktuelle priser, mens L&F baserer sin vurdering på konjunkturneutrale priser og renter.

Hvis priserne fortsætter med at være **ugunstige** for landmændene, vurderer IFRO dog, at **2.820** fremfor 2.205 heltidsbedrifter er på randen af konkurs. Det svarer til 25 pct. af alle heltidsbedrifterne.

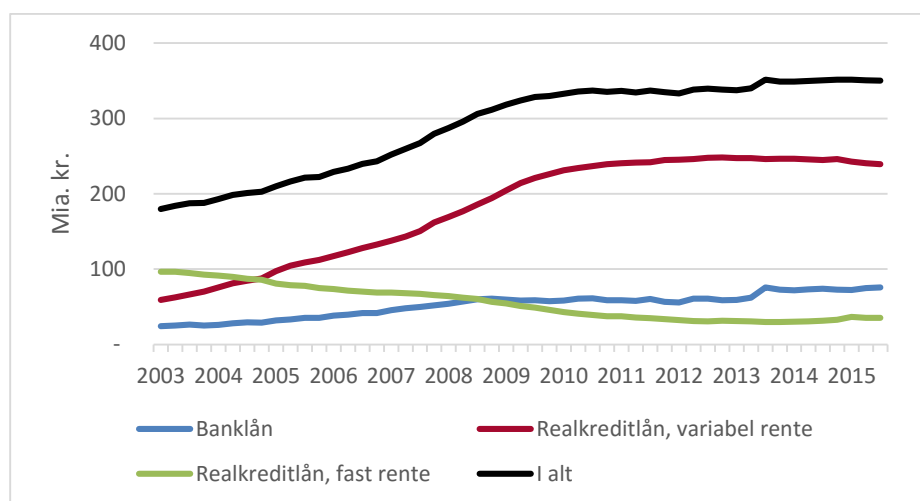
⁸ IFRO's vurdering baserer sig ligesom L&F på Jordbrugets regnskabsstatistik (Danmarks Statistik) for 2014. Dog baserer vurderingen af en bedrifts likviditetssituation sig på de forventede priser for 2015.

⁹ Opdateret notat om konkurser og landbrugsbedrifter på randen af konkurs, Jakob Vesterlund Olsen, IFRO, KU, november 2015. Miljø- og Fødevarerudvalget 2014-15 (2. samling), MOF Alm. del endeligt svar på spørgsmål 59.

4. Generelt om udviklingen i landbrugets gæld m.v.

Det høje gælds niveau i landbruget blev opbygget i årene frem til 2010, hvor udlånet til landbrug steg kraftigt jf. **Fig. 4**¹⁰. Siden 2010 har bankernes og realkreditinstitutternes udlån til landbruget ligget omkring 350 mia. kr. ifølge Nationalbankens tal¹¹.

Fig. 4: Udlån til landbrug

Kilde: Danmarks Nationalbank, *Finansiel Stabilitet*, 2. Halvår 2015.

Fig. 4 illustrerer, at banklån udgør 76 mia. kr. i landbruget, mens realkreditgælden er på 275 mia. kr. i september 2015.¹² Det er summen af realkreditlån med fast og variabel rente. Samlet udgør realkreditgælden 78 pct. af den samlede gæld, mens banklån udgør 22 pct.

Variabel forrentet lån udgør en høj andel

Det er vigtigt at bemærke, at hele 90 pct. af den samlede gæld til landbruget er med variabel rente og, at den variable rente er meget lav for tiden. Der er således kun 10 pct. af den samlede gæld, der består af realkreditgæld med

¹⁰ Danmarks Nationalbank, *Finansiel Stabilitet*, 2. Halvår 2015.

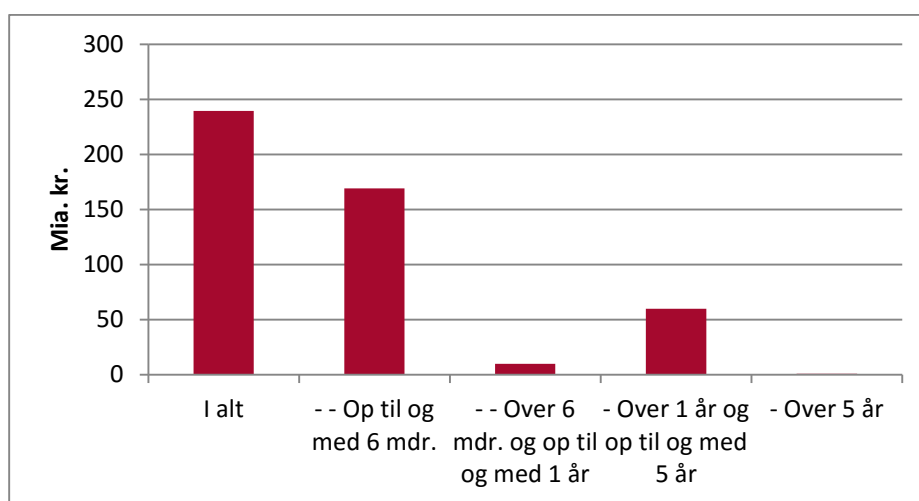
¹¹ Danmarks Nationalbank, *Finansiel Stabilitet*, 2. Halvår 2015.

¹² Der er dog forskellige måder at opgøre landbrugets realkreditgæld på afhængigt af, hvordan man afgrænser landbruget. For en uddybning se Olsen, J. V., & Pedersen, M. F., (2014). *Finansieringsforhold i dansk landbrug*, Nr. 102-0327/14-5480, 81 s., (IFRO Udredning; Nr. 2014/22). Hertil kan det nævnes, at Landbrug og fødevarer eksempelvis opgør landbrugets samlede gæld ultimo 2014 til 371 mia. kr. i *Landbrugets Kapitalforhold 2014, Landbrug og Fødevarer*, december 2015.

fast rente. Det betyder, at landbruget er særlig udsat for en eventuel rentestigning.

Fig. 5 nedenfor viser den absolutte fordeling af de variable realkreditlån opdelt på intervaller til næste rentefastsættelse.

Fig. 5: Variabelt realkreditlån til landbruget fordelt efter tid til næste rentefastsættelse (november 2015)

Kilde: Danmarks Statistik, DNRUDDKS.

De seneste tal for Danmarks Statistik viser, at andelen af de samlede variable realkreditlån med over et år tilbage udgør 25 pct. af alle realkreditlån inden for landbruget (november 2015). Det er summen af de to sidste kolonner i **Fig. 5** set i forhold til alle realkreditlån med variabel rente til landbruget. Af realkreditlån med variabel rente har 71 pct. op til og med 6 mdr. til næste rentefastsættelse. Det absolutte beløb afspejles i kolonne nr. 2 ovenfor.

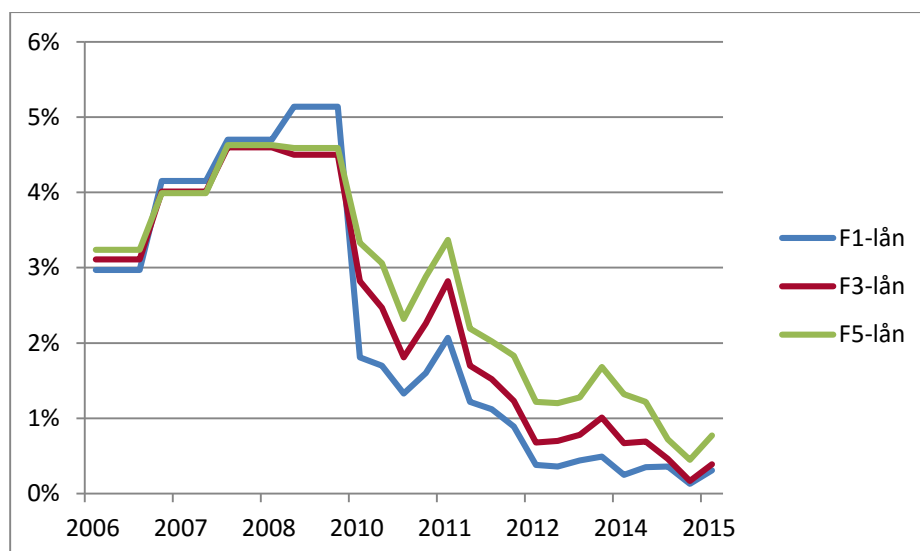
Det vil sige, at en stor del af landbrugets realkreditgæld ikke kun er med variabel rente, men en høj andel af denne har mindre end et halvt år til næste rentefastsættelse. Umiddelbart synes der dog ikke at være udsigt til særlige stigninger i den korte rente på kort sigt (egne bemærkninger).

Renteudgifter er faldet, mens bidragssatser er steget

De faktiske renteudgifter til jordbruget var på sit højeste med 16,8 mia. kr. i 2008. Siden da er renteudgifterne faldet markant til det nuværende niveau på 9,3 mia. kr. i 2014¹³. Dette er et fald svarende til 45 pct. i forhold til 2008.

Bidragssatserne for udestående realkreditlån i DKK er steget betydeligt efter finanskrisen fra 0,49 pct. ultimo 2008 til 0,82 pct. i november 2015 for husholdninger. For husholdninger med personlig ejet virksomhed er bidragssatsen oppe på 0,93 pct. (november 2015)¹⁴. Det vurderes at være sidstnævnte kategori, der repræsenterer landbruget bedst¹⁵. Der er dog ingen tvivl om, at landbruget ligesom andre erhverv aktuelt er begunstiget af historisk lave renter på deres gæld.

Fig. 6: Renteudvikling for rentetilpasningslån

Kilde: Landbrug og Fødevarer på baggrund af data fra Nykredit.

Fig. 6 ovenfor viser, at renterne er historisk lave med en rente på hhv. 0,31 pct. for F1-lån, 0,39 pct. for F2-lån og 0,77 pct. for F5-lån i juli 2015.

¹³ Realiseret tab ved swap mv. er ikke medregnet. Nyt fra Danmarks statistik fra 4. november 2015. Det bemærkes, at L & F opgør de samlede nettorenteudgifter for heltidsbrug til 6,4 mia. kr. i 2014. Landbrugets Kapitalforhold 2014, Landbrug og Fødevarer, december 2015.

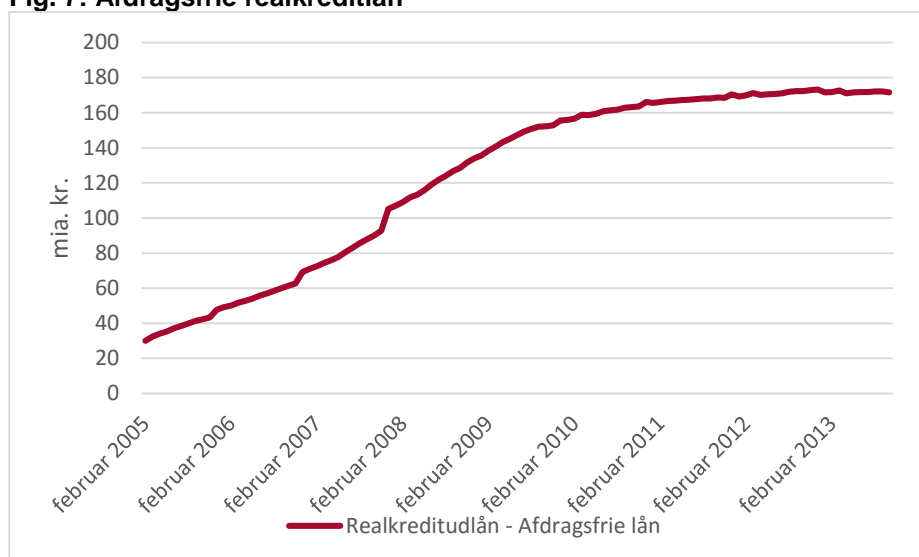
¹⁴ Danmarks Statistik, DNRUURI og DNRURI. For nye realkreditlån er bidragssatsen for husholdninger med personligt ejet virksomhed 0,88 pct. i november 2015. Danmarks Statistik, DNRNURI.

¹⁵ Olsen, J.V., & Pedersen, M.F., (2014). Finansieringsforhold i dansk landbrug, Nr. 102-0327/14-5480, 81 s., (IFRO Udredning; Nr. 2014/22).

Bortfald af afdragsfrihed

I 2014 udgjorde lån med afdragsfrihed 61,5 pct. af restgælden. Det er et beskedent fald på 600 mio. kr. fra 170,9 mia. kr. i 2013 til 170,3 mia. kr. i 2014¹⁶. Landbruget begyndte at tegne realkreditlån med afdragsfrihed fra februar 2005 jf. **Fig. 7**.

Fig. 7: Afdragsfrie realkreditlån

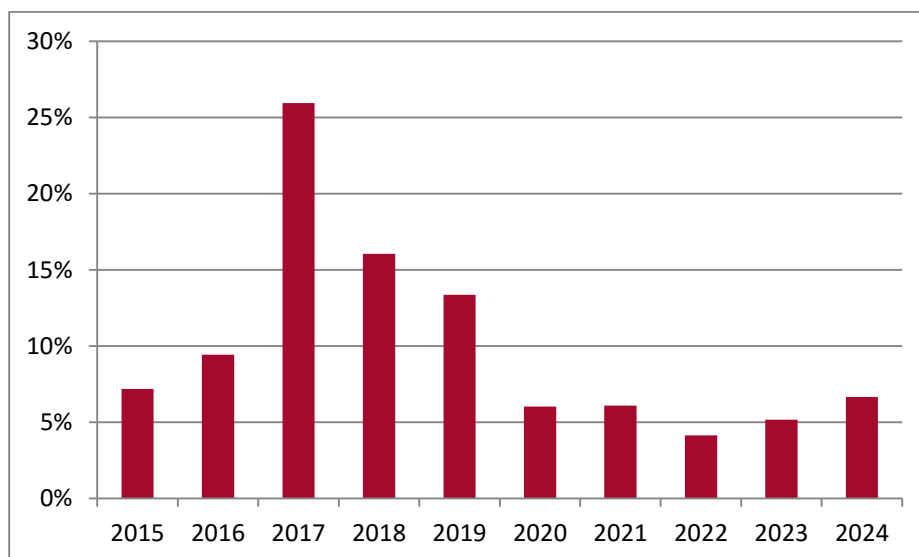
Kilde: Danmarks Statistik, DNEJER

Fig. 7 viser, at den samlede realkreditgæld med afdragsfrihed har ligget nogenlunde stabil siden 2010. Typisk er den afdragsfrie periode på 10 år.

¹⁶ Landbrugets Kapitalforhold 2014, Landbrug og Fødevarer, december 2015.

Fig. 8 nedenfor viser, at i løbet af perioden 2015-2017 vil ca. 43 pct. af de afdragsfrie lån udløbe.

Fig. 8: Tilbageværende løbetid på lån med afdragsfrihed i 2014, pct. af restgælden.

Kilde: Landbrug og Fødevarer baseret på data fra Realkreditinstitutterne (egne årstal).

Med den nuværende lånestruktur vil over halvdelen af de afdragsfrie lån miste deres afdragsfrihed fra 2017-2019, påpeger L & F i deres rapport¹⁷.

Landmænd med en realkreditbelåning under 60 pct. har typisk ikke et stort problem ved afdragsfrihedens ophør, da de kan omlægge til nye afdragsfrie lån, hvis de ønsker det¹⁸. Tal fra realkreditinstitutterne viser, at langt størstedelen af lånene, holder sig inden for de 60 pct. af værdien¹⁹.

Landmænd, der har optaget lån op til den maksimale lånegrænse for realkredit, og hvis ejendom er faldet i værdi, kan dog stå i en likviditetsmæssig problematisk situation. I det lys er det værd at erindre, at jordpriserne er faldet kraftigt med ca. 42 pct. i perioden fra toppunktet i 2008 til bundniveauet i 2012 for alle landbrug, jf. **Fig. 9**²⁰.

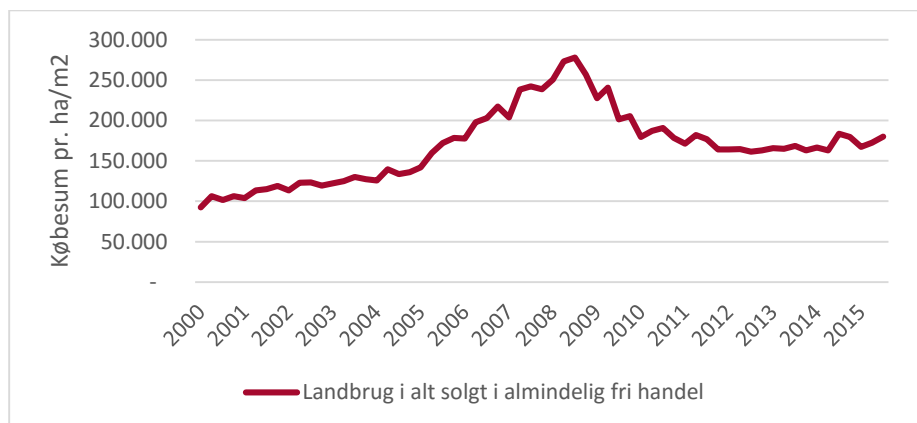
¹⁷ Landbrugets Kapitalforhold 2014, Landbrug og Fødevarer, december 2015

¹⁸ Olsen, J.V., & Pedersen, M.F., (2014). Finansieringsforhold i dansk landbrug, Nr. 102-0327/14-5480, 81 s., (IFRO Udredning; Nr. 2014/22).

¹⁹ Landbrugets Kapitalforhold 2014, Landbrug og Fødevarer, december 2015

²⁰ I artiklen "Prisen på danske gårde stiger", bragt den 6.1.2016 i finans.dk ses på en udvikling på pris i kr. pr. ha på landbrugsejendomme på over 15 ha. Heri nævnes, at priserne på disse faldt med 45 pct. fra 2008 til 2012.

Fig. 9: Udviklingen i ejendomspris for landbrug solgt i alm. fri handel

Kilde: Danmarks Statistik, EJEN77

Fra 2003 til 2008 mere end fordobledes jordpriserne, og ifølge Nationalbanken var der tale om en "jordprisboble"²¹. Denne udvikling ses også af ovenstående **Fig. 9**. Faldende jordpriser siden finanskrisen har ifølge IFRO på Københavns Universitet været "hvis ikke den, så én af de vigtigste udløsende faktorer for landbrugets aktuelle finansieringsproblemer"²².

5. Den finansielle stabilitet

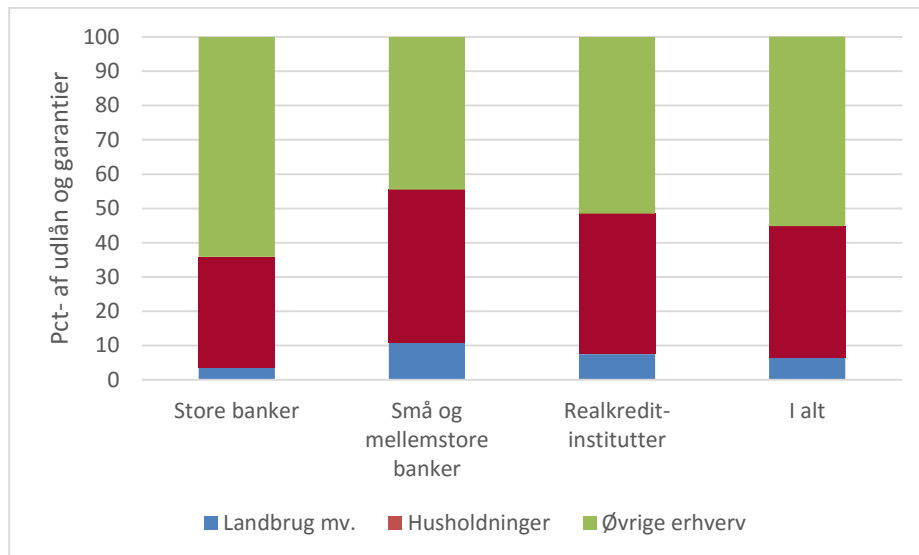
Der er stor forskel blandt kreditinstitutter på, hvor eksponerede de er over for landbruget. Store banker har kun knap 4 pct. af de samlede lån til landbruget ifølge Nationalbanken, mens ca. 11 pct. af de samlede lån og garantier i små og mellemstore banker går til landbruget, jf. **Fig. 10**. Realkreditlån til landbrug må højst udgøre 60 pct. af pantets værdi ved låneoptagelse²³. Tabsrisikoen er således højest hos bankerne i forhold til realkreditinstitutterne, idet bankerne får tilbagebetalt deres lån efter realkreditinstitutioner ved en eventuel konkurs.

²¹ Danmarks Nationalbank, kvartalsoversigt, 2. Kvartal, 2014.: http://www.nationalbanken.dk/da/publikationer/Documents/2014/06/Dansk%20landbrug_kvo2-2014.pdf

²² Olsen, J.V., & Pedersen, M.F., (2014). Finansieringsforhold i dansk landbrug, Nr. 102-0327/14-5480, 81 s., (IFRO Udredning; Nr. 2014/22).

²³ Danmarks Nationalbank, Finansiell Stabilitet, 2. Halvår 2015.

Fig. 10: Andel udlån til landbrug mv. i penge- og realkreditinstitutter ultimo juni 2015

Kilde: Nationalbanken på baggrund af data fra Finanstilsynet.

Fig. 10 viser, at det i særlig grad er de små og mellemstore banker, der er udsatte.

Konsekvenser af en rentestigning

Nationalbanken har beregnet, at med en rentestigning på 2,5 pct. point på alle lån, ville næsten halvdelen af alle landmænd have et underskud i 2014. Det er dobbelt så mange som i den aktuelle situation, hvor næsten hver fjerde landbrug har underskud i 2014 på trods af de meget lave renter. Nationalbankdirektør Lars Rohde nævnte i sin tale til Finansrådet i december sidste år, at en rentestigning på 2,5 pct. point ikke er meget²⁴. Dette svarer omtrent til renteniveauet for den aktuelle rente på et fastforrentet lån. Op mod hver anden landmand har dermed ikke råd til at lægge om til et lån med fast rente, konkluderer Nationalbankdirektøren.

Højere renter vil alt andet lige give lavere priser på landbrug, herunder fald i jordprisen. Det er problematisk i den aktuelle situation, da det betyder, at sikkerheden bag lånene bliver mindre værd. Derfor opfordrer Nationalbanken kreditinstitutionerne til at tage højde for, at nedskrivningerne og tabene kan

²⁴ Nationalbankdirektør Lars Rohdes tale ved Finansrådets Årsmøde 7. december 2015: https://www.nationalbanken.dk/da/presse/taler/Documents/Tale__LRO_Finansraadet_2015.pdf

stige betydeligt, hvis afregningspriserne fortsætter med at være lave og renteniveauet pludseligt stiger kraftigt. Ved en nedskrivning, nedsætter kreditinstitutterne et landbrugs aktivers værdi, når der konstateres værdiforringelse af mere varig karakter. Ved udgangen af 2014 var bankernes udlån til landbruget i gennemsnit nedskrevet med 14 pct.²⁵

Risici forbundet med utilstrækkelige nedskrivninger på bankernes udlån

Retvisende nedskrivninger er grundlæggende vigtige for tilliden til bankernes regnskaber og i sidste ende det finansielle system. Hvis landmændenes gæld ikke er nedskrevet tilstrækkeligt, vil en banks aktiver være større og dermed solvens være bedre end i realiteten. I løbet af 2014 foretog Finanstilsynet en kreditundersøgelse af udlån til landbrugskunder i seks udvalgte pengeinstitutter med høj udlånseksponering mod landbruget. Undersøgelsen, der blev offentliggjort i januar 2015, viste, at institutterne i flere tilfælde har anvendt for høj samlet værdiansættelse af landbrugsaktiver i forbindelse med nedskrivningsberegninger. Derfor blev 4 pengeinstitutter pålagt at tilrette deres værdiansættelse af landbrugslån af Finanstilsynet²⁶. Samlet var nedskrivningsbehovet på 139 mio. kr.

Finansiel stabilitet ikke truet

På trods af landbrugets høje gæld vurderer Nationalbanken, at yderligere høje nedskrivninger på landbrug ikke vil true den finansielle stabilitet, selv hvis det sker i en situation med hård recession i dansk økonomi. Nationalbanken har foretaget en omfattende stresstest af kreditinstitutterne. Konkret har de vurderet at selv med meget høje nedskrivninger på mindst 50 pct. af landbrugsudlån ved udgangen af 2017, vil de systemisk vigtige finansielle institutter have en solid økonomi²⁷. Det er de institutter, der er så store og vigtige, at det kan få store problemer for hele samfundsøkonomien, hvis de kommer i problemer. Lige så vigtigt er det, at selv med meget store nedskrivninger på landbrugslån for de ikke-systemiske institutter, dvs. de mindre banker, udgør kapitalbehovet ikke en trussel mod den finansielle stabilitet, heller ikke i scenariet med hård recession.

Med venlig hilsen Birgitte Smith Lange (3335) & NH

²⁵ Danmarks Nationalbank, Finansiell Stabilitet, 2. Halvår 2015.

²⁶ For mere information se: <https://www.finanstilsynet.dk/da/Nyhedscenter/Pressemeddelelser/2015/Pressemeddelelse-undersogelse-udlaan-til-landbrug-280115.aspx>

²⁷ De systemisk vigtige finansielle institutter er Danske Bank A/S, Nykredit Realkredit A/S, Nordea Bank Danmark A/S, Jyske Bank A/S, Sydbank og DLR Kredit A/S. Se mere herom: <https://www.evm.dk/arbejdsomraader/det-finansielle-omraade/finansiell-stabilitet/sifler>